

TEMEL HUKUK

Sosyal Düzen Kuralları :

Kişilerin birbirleriyle ilişki halinde bulundukları toplum yaşamı, kurallardan meydana gelen bir düzen içinde sürüp gider. Bu düzen, kişilere bazı ödevler, yükümler yüklediği gibi, bazı yetkiler de tanır. İşte, toplum halinde yaşayan insanların yerine getirmek zorunda oldukları ödevleri ve kullanacakları yetkileri belirten kurallara, sosyal düzen kuralları veya sadece sosyal kurallar (içtimai nizam kaideleri, içtimai kaideler) denilmektedir. Bu kurallara aykırı hareket, başka bir deyişle kuralların düzenlediği yetki ve yüküm sınırlarını aşan bir davranış, sosyal bazı tepkilere yol açar. Çok çeşitli biçimlere bürünen bu tepkilere sosyal yaptırım veya sadece yaptırım adı verilmektedir. Özetlemek gerekirse, insanların birbirleriyle olan bağlantı ve ilişkilerinde uymaları gereken kurallar ve onlara bağlı yaptırımlar sayesinde ki, toplum içinde beraberce ve güven içinde yaşama olanağı bulunmaktadır. Sosyal düzen kuralları, insanların uymaları gereken bir emri veya bir yasağı ifade ederler. Emir, olumlu biçimde açıklanan ve uyulması gereken bir iradedir. Yasak ise, olumsuz biçime bürünmüş bir emirdir. Emir biçiminde olsun ve yasak biçiminde olsun, bütün sosyal kurallar, toplu yaşamı düzenleme amacına yöneliktirler ve onlara uyulmaması, yaptırım denen çeşitli sosyal tepkilere yol açar.

Toplum yaşamını düzenleyen, başlangıçta aynı nitelikte sayılıp uzun bir gelişme dönemi ve uğraşı sonucunda türleri birbirinden ayrılmış bulunan sosyal kurallar, aşağıdaki gruplarda toplanmaktadır:

- 1-Hukuk Kuralları
- 2-Din Kuralları
- 3-Ahlak Kuralları
- 4-Görgü (Adab-ı Muaşeret) Kuralları

Hukukun Tanımlanması :

Hukuk, toplum hayatında kişilerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen ve uyulması kamu gücü ile desteklenmiş bulunan sosyal kurallar bütünüdür.

Bundan başka, bir başka ifadeyle aşağıdaki tanımın da yapılması mümkündür:

“Örgütlenmiş bir toplum içinde yaşayan insanların birbirleriyle veya kişilerin yine kendilerinin meydana getirdikleri topluluklarla ve bu toplulukların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen, kişilerin hukuki güvencesini ve insan haklarını sağlamak amacıyla oluşturulan ve devlet gücü ile desteklenen bağlayıcı, genel ve devamlı kurallar bütünüdür.”

Toplum yaşamını düzenlemeleri itibariyle hukuk kurallarının, nitelik bakımından din, ahlak ve görgü kurallarından bir farkı yoktur. Bu itibarla, hukuk kurallarını diğerlerinden ayırmak her zaman kolaylıkla mümkün olmamaktadır. Bugün dahi, hukuk kuralları ile diğer davranış kuralları arasında sürekli bir ilişki, karşılıklı etki ve hatta karışma mevcuttur. Birtakım ahlak ve din kuralları, belli bir zamanda ve belli bir ortamda hukuk kuralı vasfını da kazanmış olabilir veya bazı hukuk kuralları zamanla bu vasfı kaybederek, sadece ahlaksal veya dinsel bir ilke niteliğinde kalabilir.

Hukuk, toplum yaşamını düzenleme, sosyal gereksinimleri karşılama ve adalet düşüncesini gerçekleştirme amaçlarına yönelmiştir.

YAZILI HUKUKUN KAYNAKLARI – I :

Mevzuat :

- Anayasa
- Kanun
- Uluslararası Antlaşma
- Kanun Hükmünde Kararname
- Tüzükler
- Yönetmelikler
- Diğer Düzenleyici İşlemler (Yönetmelik, Tebliğ, Genelge vb.)

YAZILI HUKUKUN KAYNAKLARI – II :

Mahkeme Kararları :

- Anayasa mahkemesi Kararları
- Yargıtay Kararları
- Danıştay (Devlet Şurası) Kararları
- Sayıştay (Muhasebat Divanı) Kararları
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları
- Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları

Bilimsel Eserler :

- Şerhler (Komanterler – Açıklamalar)
- Sistematik Eserler
- Monografiler
- Makaleler
- İçtihat Derlemeleri
- Bibliyografyalar

YAZILI OLMAYAN HUKUK :

“Belli bir organ tarafından konulmayan, toplum içinde zamanla kendiliğinden oluşan kurallardan meydana gelen hukuk”tur. (Örf ve Adetler – Gelenek ve Görenekler)

Yazılı olmayan hukuka örnek olarak, yeni Medeni Kanunun 1. maddesi örnek olarak gösterilebilir:

“Kanun, sözüyle ve özüyle değiştiği bütün konularda uygulanır.

Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa, hakim, örf ve adet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir.

Hakim, karar verirken bilimsel görüşlerden ve yargı kararlarından yararlanır.

Hukuk Kurallarının Öğeleri (Unsurları) :

Hukuk kurallarının konu, irade ve yaptırım olmak üzere üç öğeden oluştuğu, başka bir deyişle, bir hukuk kuralının genellikle bu üç temel öğeyi içerdiği kabul olunur.

1-Konu : Hukukun düzenleme konusu, genellikle insanların dış ilişkileri ve bunları oluşturan eylem ve işlemlerdir.

2-İrade ve Emir : Hukuk kurallarının ikinci ögesi, konu ile ilgili davranış hakkındaki irade, yani olumlu veya olumsuz emirdir.

Bazen, özel hukuk kurallarının emredici, ceza hukuku kurallarının da yasaklayıcı oldukları belirtilerek emredici ve yasaklayıcı (nehyedici) kurallar arasında karakter ayrılığı bulunduğu ileri sürülür. Bununla beraber, son tahlilde yasaklayıcı kuralların dahi olumsuz biçimde ifade edilmiş emirlerden ibaret bulunduğu görülür. Emir veya yasak toplum iradesinin belirmesidir.

3-Yaptırım : Hukuk kurallarının içerdği üçüncü öge, emrin yerine getirilmemesinin sonucuna ilişkin olan yaptırım (müeyyide)'dir. İç hukukun esaslı bir ögesi olan yaptırımın, uluslararası hukukta aynı kesinlikle mevcut olduğu söylenemez.

Emredici veya yasaklayıcı olsun, hukuk kuralları, bir bakıma insanın serbest hareketini sınırlayıcı bir karakter taşır. Fakat, bu sınırlama zorunludur. Zira, düzenleme bir bakıma sınırlama demektir. Hukuk kuralları mevcut olmayan ve böylece insan davranışı sınırlanmayan bir yerde, hiç kimse istediğini yapamaz. Fransız düşünürü Bossuet'in dediği gibi, herkesin istediğini yapabileceği bir yerde, hiç kimse istediğini yapamaz.

İnsanların serbest davranışlarını sınırlar gözüken hukuk düzeni, onlara belki sınırlı, fakat Devletin güvencesine bağlı gerçek bir özgürlük sağlar. Bu özgürlük, herkesin istediği gibi hareket etmesi biçiminde değil, hukuk düzenine uygun olan davranışlarda herhangi bir engelle rastlamaması biçiminde ifade olunabilir. Şu halde hukuk, toplum hayatını düzenlerken, insanların özgürlüklerini az çok sınırlamakta ve fakat, sınırları belirlenmiş olan özgürlüğü, toplumu temsil eden Devletin güvencesi altına almaktadır. Bu güvence, kişilerin toplum içindeki bütün ilişkilerini kapsayacak genişliktedir.

Yaptırımın Türleri :

- 1-Ceza
- 2-Zorla İcra (Aynen Teslim, Değerin Ödenmesi)
- 3-Zararın Tazmini
- 4-Yapılan İşlemin Geçerli Olmaması
- 5-Yapılan İşlemin İptal Edilmesi

Hukuk Kaynağı Olarak Kanunlar :

Kanunun Tanımlanması :

Kanun, Anayasa'nın yetkili kıldığı organ tarafından yazılı bir şekilde ve bu ad altında tespit edilmiş bulunan genel, sürekli ve soyut hukuk kurallarından ibarettir. Kanunların genel nitelikte ve sürekli olmaları, soyut ifade taşımaları, hukuk güvenliğinin sağlanması bakımından çok önemlidir.

Kanunu çıkartacak olan yetkili organı her Devletin Anayasası belirtir. Kanun yapan kuruluşa, yasama organı veya teşri kuvveti adı verilir. Bu kuvvet, Devletin rejimine göre, bir tek kişide veya bir mecliste toplanır. Yasama organının görevleri ve diğer organlarla ilişkisi Anayasa hukukunun konusunu teşkil eder. Türk Anayasası'na göre, yasama organı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Buna göre, yalnız Türkiye Büyük Millet Meclisinden çıkan hukuk kuralları kanun adını taşıyabilir.

Kanunların Özellikleri :

1-Kanunların Yazılı Olması :

Kanunun yazılı olması gerekir. Bu nitelik, kanunu örf ve adette (gelenek ve görenek) beliren hukuk kurallarından ayırmaya yarayan en belirgin özelliktir. Kanunun yazılı olan metni, yasama organı tarafından tespit olunur. Fakat, esas metnin tespitinden önce, yardımcı ve hazırlayıcı nitelikte bazı faaliyetlere lüzum vardır. Türk Anayasası'na göre, kanun teklif etme yetkisi Hükümete ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine tanınmış bulunmaktadır. (Anayasa Madde 88) Hükümetin hazırlayıp Türkiye Büyük Millet Meclisine sunduğu taslağa, kanun tasarısı veya kanun layihası; Meclis üyelerinin sundukları taslağa ise kanun teklifi adı verilir. Tasarı veya teklifler, önce Meclisin yetkili komisyonlarında görüşülüp karara bağlanır. İlk tasarı veya teklif ile komisyonlarda kabul edilen metin, Meclis Genel Kurulu'na sunulur ve orada yapılan müzakereden sonra son şeklini alır. Ancak, kanunun yürürlüğe girmesi için yayımlanması lazımdır. Anayasa'ya göre Cumhurbaşkanı, Meclis tarafından kabul olunan kanunu onbeşgün içinde onaylar ve yayımlar. Yayın işi, Başbakanlıkça çıkarılmakta olan Resmi Gazete'de yapılır.

2-Kanunların Genel Olması :

Kanunda yazılı kural geneldir; yani Kanun, sadece belli bir kişiyi veya belli bir tek olayı değil, aynı durumda olan bütün kişileri ve aynı vasıfları taşıyan bütün olayları içerisine alır. Bundan başka, bir kanun hükmü, Devletin egemenliği altında bulunan bütün ülkede geçerli olur. Bununla beraber, kanunun uygulandığı alan, işin icabına göre bazen daha dar ve bazen de daha geniş olabilir. Örneğin, Medeni Kanun veya Ceza Kanunu, Türkiye’de yaşayan herkesi ilgilendirir ve Türkiye’nin her tarafında uygulanır. Halbuki, İş Kanunu, sadece işçileri ve işverenleri; Devlet Memurları Kanunu sadece memurları ilgilendirdiği için, bunların uygulama alanı da biraz daha dardır. Ayrıca, uygulamada, kanun adını taşıyan bazı kuralların, bir tek kişiye veya bir tek olaya uygulanması haline de rastlanabilir. Bütün bu halleri, kanunun genel olması gerektiği hakkındaki prensibin birer istisnası olarak kabul etmek mümkündür. Bu gibi tasarruflara kanun adının verilmesinin sebebi, bunların da genel nitelikteki kanunları çıkarmaya yetkili olan bir organ tarafından, kanunların çıkarılması hakkındaki usullere uyularak çıkarılmış olmalarıdır. Yani, bu tasarruflar, biçim olarak kanundur.

3-Kanunların Sürekli Olması :

Kanunlar, prensip itibariyle sürekli olurlar. Bu vasıf, kanunların kapsamlarına giren bütün kişilere ve olaylara her zaman uygulanacağını ifade eder. Ancak, “her zaman” tabiri, sonsuza dek anlamında alınmamalıdır. Çünkü, kanun hükmünün sürekliliği, ancak, kanunun yürürlükte kaldığı süreye bağlıdır. Bu süre ise, kanunu doğuran ihtiyacın devam süresi ile sınırlıdır. İhtiyaçlar zamana göre değiştiği için, kanunların da ihtiyaca bağlı olarak zamanla değişeceği tabiidir. O halde, bir kanun yürürlükten kalktığı andan itibaren, uygulanma kabiliyetini kaybeder. Fakat, o ana kadar devamlı olarak uygulanması esastır. Bir kanunun ne zaman yürürlükten kalkacağı da genellikle belli olmaz.

Kanunun sürekli olması hakkındaki bu ilkenin, uygulamada bazı istisnaları vardır. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi ile ilgili Anayasa hükmüne göre (Anayasa Madde 91), bu konudaki yetki kanununun süreli olması ve kanun hükmündeki kararnamenin bu süre içinde çıkarılması zorunludur. Bundan başka, belli bir zaman için uygulanmak üzere yapılan veya bir defa uygulandıktan sonra yürürlükten kalkan diğer kanunlara da rastlanmaktadır. Örneğin, Bütçe Kanunu bir yıl için yapılır; bir ödenek verilmesi bir tek defaya mahsus olabilir.

Normlar Hiyerarşisi Kavramı :

Normlar hiyerarşisi, hukuk normlarının derece ve kuvvetini belirlemekte ve bir hukuk düzeninde var olan normların çokluğu anlamına gelmektedir. Hukuk düzeni bir piramide benzetilecek olursa bu piramit anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik ve adsız düzenleyici işlemlerden oluşan birden çok normun varlığını ifade etmektedir. Bu normlar farklı kademelerde yer almakta, normlar arasında altlık ve üstlük ilişkisi söz konusu olmakta ve her norm geçerliliğini bir üst hukuk normundan almaktadır. Anayasalar ülkelerin temel hukuki metinleri olarak ele alınmakta, buna istinaden kanunlar, kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, yönetmelikler ve benzeri isimler altında hukuki metinler çıkarılmaktadır. Normlar hiyerarşisi bu şekilde sıralanmakla birlikte, hukuken aynı statüdeki hukuk normları arasında aynı olayda farklı düzenlemeler yapılmış olması durumunda somut olayda uygulanacak hukuk normunun tespitinde sorunlar yaşanabilmektedir. Bu tür durumlarda, söz konusu sıralamanın yanında doktrin ve yargı içtihatları ile belirlenen hiyerarşi de ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda aynı olayı düzenleyen eşit hukuki statüdeki iki norm birbiriyle çeliştiği takdirde, genel hüküm ve özel hüküm ilişkisi veya önceki düzenleme ve sonraki düzenleme ilişkilerine bakılmak suretiyle söz konusu olaya uygulanacak hukuk normu tespit edilmektedir.

Geçerlilik Derecelerine Göre Kanun Türleri :

Kanunları kuvvet (geçerlilik) dereceleri bakımından iki grupta toplamak mümkündür: Anayasa ve diğer kanunlar. Bazı ülkelerde mevcut olan kanun hükmündeki kararnameler, 1961 Anayasası'nın ilk şeklinde mevcut olmamakla birlikte, 20.9.1971 tarihli ve 1488 sayılı Kanunlu yapılan değişiklikten sonra, bazı koşullara bağlı olarak ülkemizde de kanun hükmünde kararnama çıkarma yetkisi Bakanlar Kurulu'na tanınmıştır. (Anayasa Madde 64) 1982 Anayasası'nda da bu yetki vardır. Kanun türleriyle ilgili düzenlemeler, sırasıyla şöyle açıklanabilir:

1-Anayasa : Devletin temel yapısını, yani kuruluşunu, yönetim biçimini, Devletin temel organlarını, bunların birbirleriyle olan ilişkilerini, kişilerin Devlete karşı olan temel haklarını ve ödevlerini düzenleyen kanun, Anayasa (Esas Teşkilat Kanunu) adını taşır. İngiltere gibi, Anayasası geleneklere dayanan ülkeler dışında, hemen bütün devletlerin Anayasaları yazılıdır. Toplumun siyasal düzeni bakımından bir istikrar unsuru olarak kabul edilen Anayasanın sık sık ve kolayca değiştirilmesi istenmez. Bu nedenle, Anayasanın yapılmasında ve değiştirilmesinde, diğer kanunlara nazaran daha sıkı koşullara ve usullere bağlı kalınmak istenir. Bu gibi Anayasalara, sert veya bükülmez Anayasa denir. Türk Anayasası böyledir. Zira, Türk Anayasasının değiştirilebilmesi için, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazılı teklif verilmesi, değiştirme tekliflerinin de üye tamsayısının beşte üçü veya üçte ikisi tarafından kabul edilmesi gerekir ve Anayasa değişiklik teklifleri ivedilikle görüşülemez. (Anayasa Madde 175) Çoğu devletlerin Anayasaları bu türdendir.

Buna karşılık, yapılmasında ve değiştirilmesinde diğer kanunlardan ayrı koşullara ve usullere başvurulmayan, yani tamamen diğer kanunlar gibi yapılan Anayasalar da vardır ki, bunlara da yumuşak Anayasa adı verilir. Pek çok hükümleri geleneğe dayanan İngiliz Anayasası, yumuşak Anayasalara örnek olarak verilir.

Anayasalar, bazen normal yasama meclisleri tarafından, bazen de kurucu meclis denen özel bir kurul tarafından kabul edilir. Nitekim, ülkemizde 1961 ve 1982 Anayasaları, kurucu meclisler tarafından çıkarılmıştır.

Ülkemizde, yazılı Anayasa kurallarının kaynağını 1876 tarihlerine kadar götürmek mümkündür. 1876 (Rumi 1293) Kanunu Esasisi, hükümdarın feshetme yetkisi bulunan meşruti bir yasama organı kurmuştur. 1876 Kanunu Esasisi, 1909 yılında önemli değişikliklerden geçirilerek, meşruti bir rejime yatkın hale getirildi. Daha sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan 1921 Anayasası ve 1924 Anayasasını, kurucu meclisler tarafından çıkarılan 1961 ve 1982 Anayasaları takip etmiştir.

2-Diğer Kanunlar : Anayasa, Devletin yapısı ve temel organları konusunda genel prensipleri koymakla yetinir, fakat ayrıntılara inmez. Bu yönlerin düzenlenmesi diğer kanunlara bırakılır. Yasama organının hangi konularda kanun çıkaracağı, başka bir deyişle, hangi konuların kanunla düzenlenmesi gerektiği hususunda kesin bir kural koymaya olanak yoktur. Bir yasama organı, her konuyu kanunla düzenleyebilir; veya bazı konuların düzenlenmesini tüzüklere veya yönetmeliklere bırakabilir. Bu bakımdan, kanun koyucunun yasama yetkisi sınırlanamaz.

Ancak, Anayasamız bazı konuların muhakkak surette kanunla düzenlenmesi hususunda hükümler koymuştur. Yani, Anayasanın kanunla düzenlenmesini emrettiği konular, başka vasıfta bir hukuk kuralı ile, örneğin tüzüklerle düzenlenemezler. Aksi halde, Anayasaya aykırı hareket edilmiş olur.

3-Milletlerarası (Uluslararası) Antlaşmalar : Bu anlaşma, sözleşme ve antlaşmalar Türk Anayasası'na göre, usulü dairesinde onaylanıp yürürlüğe konurlar ve bu suretle de kanun niteliğini kazanırlar. Ancak, bunlar hakkında Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Anayasa Madde 90) Milletlerarası antlaşmalar, iç ilişkileri düzenleyen milli kanunlarla değiştirilemezler. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalar ile milli kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle

çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır. (7.5.2004 tarihli ve 5178 sayılı Kanunla Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasına eklenen cümle)

Söz konusu değişiklik çerçevesinde, temel hak ve özgürlüklere ilişkin usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalarla ulusal kanunlar çakıştığı takdirde milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınacaktır. Kanun koyucu bu iradesi ile, temel hak ve özgürlükler dışındaki alanları düzenleyen milletlerarası antlaşmalar ile kanunların farklı hükümler içermesi durumunda hukuk hiyerarşisi açısından yerel kanunların esas alınması gerektiğine dair zımni bir irade ortaya koymaktadır.

4-Kanun Hükümünde Kararnameler :

Bazı Devletlerin Anayasalarında mevcut bir hüküm ve hatta adet hukuku, hükümete kanun kuvvetinde kararname çıkarma yetkisini tanımış bulunmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğunda, 1293 (1876) Kanunu Esasisi de Heyeti Vükelaya (Bakanlar Kurulu), Muvakkat Kanun (Geçici Kanun) adı ile geçici hükümler koyma yetkisini tanımakta idi. Meclisin tatil olduğu zamanlarda çıkarılan bu gibi kanunlar, Meclis toplandığı zaman onun onayına sunulurdu. 1. ve 2. Meşrutiyet dönemlerinde birçok önemli kanunlar bu biçimde çıkarılmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olan yasama yetkisinin devir edilemeyeceği hakkındaki Anayasal hüküm karşısında, Türk Anayasa Hukukunda, Bakanlar Kurulu'nun kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi genellikle kabul olunmamakta idi. Ancak, 1961 Anayasası'nın 64. maddesinde 1971 yılında 1488 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe ve 1982 Anayasası'na göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi kanunla, belli konularda, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Yetki veren kanunda, çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle, bu yetkiyi kullanma süresinin açıkça gösterilmesi gerekmektedir.

Buna göre, genel olarak, hangi konularda kanun hükmünde kararname çıkarılabileceği bir yetki kanunu ile belli edilmiş olacaktır. Ancak, son iki Anayasanın sözü edilen maddeleri, sosyal ve iktisadi haklar ve ödevler dışında kalan diğer temel haklar ve ödevlerin kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemeyeceğini hükme bağlamıştır. (Anayasa Madde 91) Kanun hükmünde kararnameler kanunları değiştirebilir.

Tüzükler ve Yönetmelikler :

Yürütme Organının Düzenleme Yetkisi :

Kanun soyut nitelikte genel kurallar koyar; somut durum ve olaylarla ilgili ayrıntılara inmez. Fakat, soyut nitelikteki genel kuralların özel ve somut olaylara uygulanabilmesi için, ayrıntılarla ilgili sorunların da çözülmesi gerekir. İşte, bu gibi çözümlerin gösterilmesi ve kanunun emrelediği diğer hususların belirtilmesi bakımından, kanun kadar soyut ve genel olmasa bile, yine de birtakım soyut kuralların konması gerekli olabilir. Bu kurallar, daha az genel olduğu ve uygulama ile ilgili bulunduğu için, bunların hazırlanmasının, düzenleme (tanzim) yetkisi adı altında yürütme organına ve idareye bırakılması uygun görülmüştür. İşte bu kuramsal düşünceye ve pratik icaplara uygun olarak, Anayasa; Bakanlar Kurulu'nun tüzükler ve Bakanlıklarla kamu tüzel kişilerinin de yönetmelikler çıkarabileceklerini hükme bağlamıştır. (Anayasa Madde 115, 124)

Kanun çıkarmak, yani hukuk kuralı koymak esas itibariyle Yasama organının yetkileri cümlesinden ise de, kamu hizmetlerinin yürütülmesi bakımından belli bazı kuralları koyma yetkisi, Anayasa tarafından yürütme organına da tanınmış bulunmaktadır. Bunu, yasama yetkisinden ayırmak için düzenleme yetkisi adı ile anmak adet olmuştur. Düzenleme yetkisi kullanılarak çıkarılan tüzük ve yönetmelikler, kanun hükmünde kararnamelerdeki aksine, yasama organının onayına sunulmazlar ve kanuna aykırı hükümler taşıyamazlar.

Tüzükler (Nizamnameler) :

Yeni Anayasamıza göre, Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya kanunun emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak şartıyla ve Danıştay'ın

incelemesinden geçirilerek tüzükler çıkarabilir. Tüzükler, Cumhurbaşkanı'nca imzalanır ve kanunlar gibi Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer. (Anayasa Madde 115)

Bununla ilgili olan Anayasa'nın 115. maddesi, aşağıda verildiği gibidir:

“Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştay'ın incelenmesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarabilir.

Tüzükler, Cumhurbaşkanı'nca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır.”

Tüzüklerin esasa ve şekle ait olmak üzere, şu koşulları taşıması gerekmektedir:

1-Esasa İlişkin Koşullar :

a)Kanuna Dayanma Zorunluluğu : Her tüzük bir kanuna dayanmak zorundadır. Zira, tüzük, ya kanunun uygulanma şeklini gösterecek veya kanunun emrettiği diğer işleri belirtecektir. O halde, kanuna dayanmayan, başka bir deyişle henüz kanunla düzenlenmemiş bulunan bir konu hakkında tüzük yapılamaz. Bazı konuların muhakkak surette kanunla düzenlenmesi gerektiğini belirten Anayasa, yürütme organına tanınan düzenleme yetkisinin genişliğini ve sınırlarını belli etmemiş ve bu konuda açık bir ölçü de vermemiştir. O halde, Anayasanın kanunla düzenleneceğini belirttiği hususlar dışında kalan konuların, kanun içinde mi, yoksa tüzükte mi düzenleneceğini tayin işi bir takdir meselesi haline gelmektedir. Kesin olan nokta şudur ki, çıkarılacak tüzüğün bir kanuna dayanması gerekir.

Fakat, Anayasa, muhakkak surette kanunla düzenleneceğini örnek olarak belirttiği hususlar dışındaki konuların kanunla düzenlenmesini yasaklamadığına göre, yasama organının, bir kanun çıkarırken, tüzüğe veya yönetmeliğe bırakılması akla uygun gelecek tali noktaları da kanunla düzenlemek istemesine hukuken engel olunamaz.

Diğer taraftan, tüzük veya yönetmelik sadece ayrıntıların düzenlenmesi ile değil, kanunun uygulanması biçimi ile de ilgili bulunmaktadır.

b)Kanuna Aykırı Olmama Durumu :

Esasa ait olan diğer bir koşul da, tüzüğün, kanuna aykırı hükümleri kapsamamasıdır. (Anayasa Madde 115) Zira, hiyerarşi bakımından kanunlarla tüzükler arasında bir derece farkı, bir kuvvet ayrılığı vardır. Kanunların Anayasaya aykırı olmamaları gerektiği gibi, tüzükler de kanunlara aykırı olamazlar.

1924 Anayasası'nın tartışmalara sebep olan ve tüzüklerin kanuna aykırılığı iddiasının çözüm yerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi olduğunu belirten hükmü, 1961 ve 1982 Anayasalarına alınmamıştır. Şu halde, bir tüzük hükmünün kanuna aykırı olduğu hususundaki iddiaların, normal mahkemelerde serbestçe ileri sürülebilmesi gerekir. Zira, tüzük çıkarma, yürütme organının bir yönetim işlemi niteliğindedir. Böyle olunca, tüzüğün bir kısmının veya tamamının iptali Danıştay'ın görevine girer.

2-Şekle İlişkin Koşullar :

Tüzüklerin şekle ilişkin koşullarını birkaç noktada toplamak mümkündür: Bir kurallar bütünüdür tüzük sayılması için, Bakanlar Kurulu'nca hazırlanmış olması ve Danıştay'ın incelemesinden geçmiş bulunması, Cumhurbaşkanı'nca imza edilmiş ve Resmi Gazete'de yayımlanmış olması gerekir. (Anayasa Madde 115) Bu koşullardan birisi eksik olduğu takdirde, tüzükten sözedilemez. Tüzüklere (Nizamnamelere) örnek olarak, mülga 1475 sayılı İş Kanunu'na göre çıkarılmış olmakla birlikte, 4857 sayılı İş Kanunu'nun geçici 2. maddesine göre halen yürürlükte bulunan “İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü”, “Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü”, “Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışılan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında Tüzük” ve “Maden ve Taşocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Alınacak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Önlemlerine İlişkin Tüzük” gösterilebilir.

Yönetmelikler (Talimatnameler) :

Yönetmelikler, Devlet örgütü içerisinde bulunan çeşitli kurum ve kuruluşların daha ziyade kendi iç bünyelerini ilgilendiren, çalışma usullerini düzenleyen kurallar bütünüdür.

Bunlar, uygulama alanının genişliğine göre; Başbakanlık, birkaç Bakanlık veya yalnız bir Bakanlık tarafından, yahut da sadece ilgili müessesenin yetkili mercii tarafından hazırlanır.

Bununla ilgili olan Anayasa'nın 124. maddesi, aşağıda verildiği gibidir:

“Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla yönetmelikler çıkarabilirler.”

Yönetmelik çıkarmak, yasama veya yargılama tasarrufu olmayıp, sadece yönetsel nitelikte bir işlemdir. Yönetmelikler, kanuna aykırı olamayacakları gibi, tüzüğe aykırı hükümleri de taşıyamazlar. Aksi halde, Danıştay'ca iptal edilmeleri cihetine gidilebilir. Adalet mahkemeleri, iptal kararı verememesine rağmen, tüzüğe veya kanuna aykırı yönetmelik hükmünü uygulamamakla yükümlüdürler. Bu görüş, doktrin ve içtihat tarafından oybirliği ile kabul edilmektedir.

Adsız Düzenleyici İşlemler (Genel Tebliğler, Tebliğler, Genelgeler vb.) :

İdarenin düzenleme yetkisi Anayasa'da zikredilen tüzük ve yönetmeliklerle sınırlı değildir. Kamu tüzel kişiliğine sahip olsun veya olmasın kamu kurum ve kuruluşları değişik isimler altında ve icrai karar alma yetkisine sahip olduğu ölçüde, düzenleyici işlemler yapma yetkisine sahiptir. Nitekim Danıştay Genel Kurulu da 1 Nisan 1965 tarih ve K.1965/67 sayılı Kararında “her icrai karar alma yetkisini taşıyan makamın yönetmelik yapabileceğine” karar vermiştir. Adsız düzenleyici işlem olarak da nitelendirilen bu düzenleyici işlemler idari işlemlerin taşınması gereken vasıfları taşımalarıdır. Ve bu işlemler de yönetmeliklerin hukukî rejimine tâbidir. Yukarıda bahsedilen idarelerin adsız düzenleyici işlemlerinin adı ne olursa olsun bunlar da Anayasa'nın 125. maddesinde ifade edilen “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.” hükmü çerçevesinde yargı denetimine tabidir. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesi ile idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından iptal davası açılabilir.

Anayasa'da öngörölmüş yürütme organının düzenleyici işlemleri, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik olmak üzere üç olarak kabul edilmektedir. Ancak, uygulamada yürütme organının bunların dışında, “kararname”, “karar”, “tebliğ”, “sirküler”, “genelge-tamim”, “ilke kararı”, “esaslar”, “yönerge”, “talimat”, “statü”, “genel emir”, “iç emir”, “tembihname”, “genel tembih”, “ilan”, “duyuru”, “plan”, “tarife” gibi değişik isimler taşıyan işlemler ile de genel, soyut ve objektif hukuk kuralları koyduğu görölmektedir. Bu nedenle, bu işlemler de yürütme organının düzenleyici işlemleri arasında yer almakta ve bu tür düzenleyici işlemler idare hukukunda “adsız düzenleyici işlemler” olarak nitelendirilmektedir. Bununla beraber aşağıda inceleneceği üzere adsız düzenleyici işlemlerden olan genelgeler, Anayasa'nın 144. maddesi ile idarenin düzenleyici işlemleri arasında sayılmakta ancak söz konusu düzenlemede genelgelerin çıkarılma esas ve usullerine dair herhangi bir açıklama yapılmamaktadır. İdarenin düzenleyici işlemleri arasında sayılan tebliğ, genelge, yönerge ve benzeri isimler altındaki düzenlemeleri, yönetmelik hükmündeki düzenlemeler olarak da kabul edilmektedir 1982 Anayasa'sına normlar hiyerarşisi kavramı çerçevesinde bakıldığında ortaya; Anayasa, temel hak ve özgürlüklere ilişkin usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar, kanunlar (usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar), tüzükler, yönetmelikler ve genelgeler şeklinde bir sıralama çıkmaktadır. Bu sıralamada her bir norm kendinden sonra gelen hukuk normuna kaynak teşkil etmekte ve sıralamada sonraki normlar önceki normlara uygun olmak zorundadır.

Normlar Hiyerarşisinin Değişik Şekilleri :

Normlar hiyerarşisinde normlar anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik ve adsız düzenleyici işlemler olarak sıralanmakla birlikte bu hiyerarşi her zaman somut olayda uygulanacak normu tayin etmede yeterli olmamaktadır. Sosyal hayatı düzenleyen hukuk normları arasında, aynı

hususla ilgili farklı düzenlemeler içeren eşit hiyerarşik statüyü paylaşan normlar bulunabilmektedir. Bu durumda, üzerinde durulan olayda hangi norm uygulanacaktır? Söz konusu hallerde mevcut iş ve eylemlere uygulanacak hukuk normları, genel kanun ve özel kanun veya öncelik ve sonralık ilişkileri göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi içtihatlarıyla ortaya çıkan bir uygulama olan esas madde ve geçici madde arasındaki ilişki de somut olayda uygulanacak normu belirlemede bir kriter olarak ele alınmaktadır. Hukuk hiyerarşisi kapsamında incelenmesi gereken konulardan birisi de 1982 Anayasa'sına göre, uygulayıcılar ve denetleyenler açısından farklı bir hukuk hiyerarşisinin esas alınması hususudur.

Özel Kanun ve Genel Kanun İlişkisi (Özel Hüküm ve Genel Hüküm İlişkisi) :

Hükümlerinin mahiyeti itibarıyla herkese veya her olaya uygulanması mümkün olan kanunlara genel kanun denilmektedir. Buna mukabil belli kişilere veya belli olaylara uygulanan kanunlara ise özel kanun denmektedir. Örneğin 4721 sayılı Medeni Kanun genel nitelikli bir kanundur ve içerisinde (56 ve 100. maddeler arasında) dernekleri de düzenlemektedir. Ancak, dernekler, özel bir kanun olan 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile de düzenlenmektedir. Aynı şekilde içerisinde özel borç ilişkilerini de düzenleyen 818 sayılı Borçlar Kanunu genel bir Kanun olarak her türlü kira ilişkilerini taşınır ve taşınmazlar açısından düzenlediği halde, özel bir kanun olan 6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun ise kira ilişkisini gayrimenkuller açısından düzenlemektedir. Yukarıda yer aldığı üzere belirli bir olayı düzenleyen iki ayrı kanunun aynı zamanda yürürlükte bulunduğu durumlar görülmektedir. Söz konusu iki yasanın olayı düzenleyen hükümleri arasında bir çelişki yoksa sorun doğmaz. Ancak iki yasa aynı olayı farklı biçimde düzenlemişlerse bu durumda hangi yasanın söz konusu olaya uygulanacağı sorunu karşımıza çıkmaktadır. Aynı olayı düzenleyen iki ayrı kanun, ikisi de genel veya ikisi de özel nitelikte ise bu durumda sonraki kanunun önceki kanunla düzenlenen hususlarda meydana getirdiği değişiklikler çerçevesinde sonraki kanun uygulanmalıdır. Sonraki tarihli kanunla önceki tarihli bir kanunla düzenlenen hükümlerin kaldırıldığı açıkça ifade edilebileceği gibi zımni bir kaldırma da söz konusu olabilmektedir. Aynı anda aynı olayı düzenleyen biri genel diğeri özel iki ayrı kanun yürürlükte bulunduğu takdirde ise, eğer önceki kanun genel yeni kanun özel ise, bu takdirde olaya özel olan yeni kanun hükümleri uygulanmalıdır. Şayet, önceki kanun özel yeni kanun genel ise bu durumda da kanun koyucunun genel yasayı çıkarırken hangi amacı taşıdığına bakmak gerekir. Yasa koyucu önceki tarihli özel kanunla düzenlenen hususlarda yeni bir bakış açısıyla sonraki tarihli genel kanunla bir değişiklik öngördüğü takdirde olaya sonraki tarihli genel kanunun uygulanması gerekir.

Önceki Kanun ve Sonraki Kanun İlişkisi :

Aynı anda yürürlükte bulunan iki ayrı kanun, aynı olayda birbirinden farklı düzenlemeler içerdiği takdirde, sonraki kanunda yer alan hükümler olaya uygulanmakta ve kanun koyucunun o mevzudaki iradesinin yeni getirilen düzenlemeler çerçevesinde değiştiği kabul edilmektedir. Eğer kanun koyucu, sonraki düzenlemesinde önceki düzenleme hükümlerini değiştirdiğini açıkça belirtmişse problem doğmaz ancak sonraki düzenleme aynı hususu farklı şekilde düzenlemişse ve açıkça bir ilgadan bahsedilmiyorsa Anayasa Mahkemesinin 15.3.1966 tarih ve E,1965/40 K,1966/15 sayılı Kararı'nda nitelendirildiği üzere üstü kapalı (zımni) bir kaldırma söz konusudur. Anayasa Mahkemesi "Özel kanunlardan yürürlük tarihine göre önceki ve sonraki kanun hükümleri arasında çelişme bulunursa veya öncekinin ele aldığı konuyu sonraki kanun yeni baştan düzenlerse, sonraki kanun, önceki kanunu üstü kapalı olarak yürürlükten kaldırır." şeklindeki içtihadı ile normlar hiyerarşisinde önceki kanun ve sonraki kanun hususuna açıklık getirmektedir. Somut olayda uygulanması gereken iki ayrı kanunun farklı hükümlerinin seçiminde önceki kanun ve sonraki kanun hususu, bazı durumlarda genel kanun ve özel kanun kriteri ile iç içe ele alınmaktadır. Nitekim Danıştay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 11.2.1988 tarih ve E.1987/3 K.

1988/1 sayılı Kararında önceki ve sonraki kanun hükümleri arasında çelişme olduğu takdirde somut olayda özel ve sonraki kanun hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir.

Esas Madde ve Geçici Madde İlişkisi :

Normlar hiyerarşisinde yaşanan hukuki problemler genellikle aynı statüdeki düzenlemelerin aynı hususlardaki farklı hükümleri arasında yaşanmaktadır. Bununla birlikte ortada aynı hususu düzenleyen tek kanun olması durumlarında da bazı ihtilaflar ortaya çıkmaktadır. Yasama Organı tarafından çıkarılan kanunların ekseriyetinde esas maddelerin yanında geçiş sürecini düzenleyen geçici maddeler de yer almakta ve bazen bu maddeler arasında aynı hususta farklı düzenlemelere rastlanmaktadır. Söz konusu durumlarda, aynı konuda esas maddelerle geçici maddeler arasındaki düzenleme farklılıklarında uygulama önceliği nasıl belirlenecektir? Anayasa Mahkemesi 28.1.1992 tarih ve E,1992/7 K,1992/2 sayılı Kararı'nda yer alan "geçici maddeler, genellikle geçiş dönemlerine ilişkin işlemlerin uygulama yöntemini ve kapsamını gösteren ayırık hükümleri içerirler. Hukukta genel kural olarak, yasalar, yayımından sonraki olaylara ve durumlara uygulanırlar. Bu ilkenin en çarpıcı ayrıklığı, yasalardaki geçici kurallardır. Bu nedenle yasaların geçici maddeleri ile esas maddeleri arasında çelişiklik varsa, özel niteliği nedeniyle, esas maddeden önce uygulanırlar. Çünkü, yasa koyucu, kuralın ayrıklığında kamu yararı görmüştür. Bilindiği gibi, özel düzenlemenin genel düzenlemeden önce geleceği hukukun genel bir ilkesidir. Bu nedenle, bir yasada öncelik alan geçici maddeler uygulanıp sonuçları tümüyle alındıktan sonra yürürlükten kalkmış olurlar." şeklindeki içtihadı ile esas maddeler ve geçici maddeler arasındaki uygulama çatışmasında geçici maddelerin uygulama önceliğine sahip olduğu kanısındadır.

İçtihat Hukuku :

Hukukun bir diğer kaynağının da içtihat olduğu kabul olunur. Ancak, bu kaynağın diğerlerinden farkı vardır. Gerçekten, adet ve kanun, hukukun kesin ve temel birer kaynağı oldukları halde, içtihadın, ancak yardımcı bir kaynak sayılması gerektiği söylenebilir. Yeni Medeni Kanunun 1. maddesinin son fıkrası da bu görüşü destekleyen bir ifade taşımaktadır. Zira, orada hakimnin bilimsel görüşlere (ilmi içtihatlarla) ve yargı kararlarına (kazai kararlara-kazai içtihatlarla) uyacağı değil, bunlardan yararlanacağı, istifade edeceği yazılı bulunmaktadır.

Hukuksal bir deyim olarak içtihat, bir meselenin çözümü hakkında mahkemelerce verilen kararları veya hukuk bilginlerince belirtilen düşünceleri ifade eder. Buna göre, içtihatlar, yargısal içtihatlar ve bilimsel içtihatlar olmak üzere iki kısımda incelenebilir.

Yargısal içtihatlar alanında, içtihatları birleştirme kararlarının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Çünkü, yüksek dereceli mahkemeler arasında bulunan Yargıtay ve Danıştay'ın farklı daireleri tarafından verilen veya bir dairesinin farklı zamanlarda verdiği kararlar arasında ayrılık olursa, yahut yerleşmiş bir içtihadın değiştirilmesine lüzum hasıl olursa, keyfiyet içtihatları birleştirme kurulları tarafından çözülür. Bu kararlar, sadece mahkemeleri değil, bizzat yüksek mahkemelerin kendi dairelerini de bağlar. Bu itibardır ki, içtihadı birleştirme kararları da kanunlar gibi Resmi Gazete'de yayımlanırlar.

Bilimsel içtihatlarla, doktrin (öğreti) adı da verilmektedir. Doktrin, hukuk bilginlerinin hukuksal meseleler hakkındaki bilimsel görüş ve kanılarını ifade eder. Hukukun gelişmesinde doktrinin büyük rolü vardır. Hukuk bilginleri, esas itibarıyla müspet (pozitif) hukuku, yani bir ülkenin yürürlükteki hukukunu (mer'i hukuk) inceler, açıklar ve yorumlarlar. Fakat, bunu yaparken, sadece olanı izah ile yetinmezler; olması gerekenleri de teklif edebilirler. İşte böylece, gerek mevcut olanın izahı ve gerekse olması gerekenin teklif dolayısıyla bilimsel içtihatlar meydana gelir.

Hukukun Kollara Ayrılışı :

Pozitif hukuk kurallarını çeşitli yönlerden sınıflandırarak bölümlere ayırmak olanağı vardır. Tarihsel kaynak bakımından en eski ve günümüzde de en yaygın olan bölümleme, pozitif hukukun kamu hukuku ve özel hukuk kollarına ayrılması biçiminde olanıdır.

İlkel toplumlarda hukuk, geleneklere dayandığı ve kanun koyucunun akılcı, bilinçli, iradi bir davranışının sonucu olmadığı için, bilimsel bir nitelik taşımıyordu. Bu nedenle de, özel hukuk ve kamu hukuku ayrımı yapılmıyor, bir bütün halinde hukuka, hemen hemen tümüyle özel bir karakter tanınıyordu. Ancak, devletin doğması ve çeşitli nedenlerle kişi haklarına müdahalelerde bulunması üzerine, sınıflandırma yapma ve kamu hukukunu özel hukuktan ayırma yoluna gidilmiş bulunmaktadır. Hukukun en yaygın olan özel hukuk-kamu hukuku biçiminde yapılan ikili ayrımı, kaynak itibarıyla Roma Hukukuna kadar uzanır. Gerçekten, Roma'nın ünlü hukukçularından Ulpianus, "Roma Devletinin teşkilatını ilgilendiren hukuk, jus publicum yani kamu hukukudur; bireylerin menfaatlerini ilgilendiren hukuk, jus privatum yani özel hukuktur" demekte idi.

Özel hukuk, insan haklarına ve eşitliğe dayandırılmaktadır. Klasik demokrasilerde, insanın insan olmak sıfatıyla, bazı haklara ve özgürlüklere sahip olacağı, bunların hem kişilere, hem de devlete karşı ileri sürülebileceği kabul olunmaktadır. Kişisel hak ve özgürlüklerin varlığının sonucu olarak sözleşme serbestliğinin ve mülkiyet ve miras haklarının tanınması özel hukukun temelini teşkil eder. Türk hukuk sistemi, özel hukukun temel varlığını kabul ettiği gibi, toplum çıkarlarının gerektirdiği hallerde, kişi hak ve özgürlüklerinin sınırlanabileceğini belirterek, toplumcu görüşe de yer vermiş bulunmaktadır.

Sonuç olarak, özel hukuk, esas itibarıyla kişiler arasındaki ilişkileri düzenlediği halde, kamu hukuku, kamu otoritesi ile donatılmış bulunan devlet örgütlerini ve bunların işleyişini, nihayet devletin özel kişiler ve diğer devletlerle olan ilişkilerini düzenler.

Özel Hukukun Bölümleri :

1-Medeni Hukuk

- a)Kişiler Hukuku
- b)Aile Hukuku
- c)Miras Hukuku
- d)Eşya Hukuku
- e)Borçlar Hukuku

2-Ticaret Hukuku

- a)Ticari İşletme Hukuku
- b)Ticaret Şirketleri Hukuku
 - b.1.Kollektif ve Komandit Şirketler
 - b.2.Anonim Şirketler
 - b.3.Limited Şirketler
 - b.4.Kooperatif Şirketler
- c)Kıymetli Evrak (Ticaret Senetleri) Hukuku
- d)Deniz Ticareti Hukuku
- e)Sigorta Hukuku
- f)Hava Hukuku

3-Fikir Hukuku

4-Devletler Özel Hukuku

Kamu Hukukunun Bölümleri :

1-Anayasa (Esas Teşkilat) Hukuku

2-İdare Hukuku

3-Ceza Hukuku

- a)Genel Ceza Hukuku

- b)Özel Ceza Hukuku
- c)Askeri Ceza Hukuku
- d)Milletlerarası Ceza Hukuku

4-Yargılama Hukukları

- a)Medeni Yargılama Hukuku (Hukuk Yargılaması)
- b)Ceza Yargılama Hukuku
- c)İdare (Yönetim) Yargısı

5-Devlet Hukuku

6-Devletler Kamu Hukuku

7-Mali Hukuk

8-İş Hukuku

- a)Bireysel (Ferdî) İş Hukuku
- b)Kollektif (Toplu) İş Hukuku